

Pekár Gyula és a sajtó a dualizmus időszakában

Jelige: TNC901

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023.01.09.

Tartalomjegyzék

Előszó.....	2
A dualizmus kora.....	3
A dualizmus időszaka.....	3
A Pekár család a dualizmus ideje alatt.....	4
A dualizmus korának sajtója.....	5
Pekár Gyula ifjúkora és tanulmányai.....	8
Pekár Gyula és a sajtó.....	9
Pekár Gyula írásai a sajtóban.....	9
Pekár Gyuláról a sajtóban.....	13
Pekár Gyula sajtóban megjelent írásainak stilisztikai elemzése.....	16
Pekár Gyula az első világháború kezdete után.....	18
Zárógondolatok.....	19
Bibliográfia.....	19
Felhasznált sajtóorgánumok.....	20
Képes melléklet.....	26

Előszó

Dolgozatomban Pekár Gyula (1867. november 8. – 1937. augusztus 19.) életművét és sajtóban betöltött szerepét dolgozom fel az első világháború kezdetéig. Ebben az időintervallumban teljesedett ki a sajtóban betöltött alkotói tevékenysége. Az első világháború kezdete után pedig sajtómunkásságát lecsökkentette, a fő hangsúlyt politikai és diplomáciai karrierjének építése felé fordította, így életének második fele más témaorientációt képvisel.

Pekár Gyula személye a mai magyar társadalom számára szinte teljesen ismeretlen. A kommunista diktatúra arisztokrácia- és keresztényellenessége mind a mai napig kihatással van kultúránkra; rengeteg nagy művészt, gondolkodót kitöröltek hazánk történelméből. Ilyen volt Pekár Gyula is, aki korszaka egyik legnépszerűbb kulturális és közéleti személyisége volt. Író, újságíró, országgyűlési képviselő, államtitkár, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja és a Petőfi Társaság elnöke is volt hosszú és tartalmas életútja során. Ő volt az, aki az első magyar némafilmet készítette, emellett még sok más olyan kulturális és politikai alkotása, kezdeményezése volt, mely magas nívót képvisel. Ezzel az írással az a célom, hogy Pekár Gyula nevét és munkásságát rehabilitálhassam a korabeli sajtóban megjelent hozzá kapcsolódó írások segítségével. Célom a közeljövőben egy átfogó tanulmány írása, melyben feldolgoznám a teljes életrajzot.

A dolgozat írásához és a gyűjtőmunka elkészítéséhez nagyrészt az Arcanum és Hungaricana online adatbázisokat használtam, melyeket a szakirodalmakkal kiegészítve fejezetekre bontottam a könnyebb áttekinthetőség kedvéért. A korabeli újságok cikkei politikai oldaltól függetlenül, objektív módon vizsgáltam, hogy ezáltal betekintést kapjunk arról, hogyan vélekedtek Pekárról szimpatizánsai és ellenfelei. A kor és Pekár Gyula mindennapjait pedig archív képekkel és újságrészletek kivágásaival igyekszem emberközelibbé tenni.

A szakirodalmak értékelése szempontjából le kell szögeznem, hogy a korszakot és annak sajtóját leíró művek alapos képet adtak a vizsgált témákról, azonban azok az alkotások, melyeket kifejezetten Pekár Gyula személyének vizsgálata céljából tanulmányoztam, már sokkal felszínesebb és részletszegényebb írásoknak bizonyultak, emellett pedig kifejezetten az akkori kormánypárti írókra vonatkozó irodalmakból nagyon kevés készült, ezért került dolgozatom során fő hangsúlyba a sajtóorgánumok alapos, többoldalról vizsgált átfogó elemzése.

A dualizmus kora

- A dualizmus időszaka

1867 februárjában Andrássy Gyula miniszterelnök lett, és az országgyűlés elfogadta a kiegyezési törvényt. Ez év júniusában Ferenc Józsefet magyar királlyá koronázták, aki törvényes uralkodóként szentesítette a kiegyezést. Létrejött az Osztrák-Magyar Monarchia. Ennek az időszaknak a tájékoztató jellegű leírását Estók János A boldog békeidők című könyve alapján dolgoztam ki.¹

Dualista, azaz kétközpontú alkotmányos monarchia lett az új államforma.

„Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul”

- az Osztrák-Magyar Monarchia jelmondata

A két ország irányítása és közigazgatása független volt egymástól, de az uralkodó Ferenc József lett mindkét területen. A közös ügyek (hadügy, külügy, pénzügy) felügyeletére 60-60 fős delegációt hoztak létre. Közös hadsereg alakult az uralkodó vezetésével. A gazdasági kapcsolatokat közös vámterülettel, közös valutával rendezték, emellett engedélyezték a munkaerő és tőke szabad áramlását. Kvótában határozták meg a közös ügyek finanszírozásának arányát. 1868-ban megtörtént a horvát-magyar kiegyezés, melyben a terület autonómiájáról és a politikai képviselők lehetőségeiről alkottak törvényt. A magyar kormánypárt elfogadta az osztrák lehetőségeket, az ellenzék azonban felháborítónak nevezte a döntést. A dualizmus korát szinte állandó politikai csatározások jellemezték. Említésre méltó Tisza Kálmán miniszterelnöksége 1875-től 1890-ig, ekkoriban a Szabadelvű Párt elnökeként rengeteg reformintézkedést kezdeményezett. Korszerűsítették a megyei közigazgatást, rendőrség és csendőrség alakult, komoly fejlesztéseken ment át az egészségügy, az infrastruktúra és a posta. Az 1900-as évek elejére azonban többször is tettelegességgig fajult a kormánypárt és az ellenzék közötti konfliktus.

Egyedülálló gazdasági növekedés vette kezdetét hazánkban. Megnövekedett a mezőgazdasági export a kedvező vámfeltételek miatt, a védővámok ösztönözték az ipar fejlődését, rengeteg ipartámogató törvény született. Gigantikus folyószabályozási és ármentesítési munkálatok kezdődtek, kiépült Európa leghosszabb gátrendszere, a Duna nemzetközi útvonallá vált, Fiuméből pedig megindult a tengerhajózás. Létrejött a Magyar Királyi Államvasutak, 1914-re 20 ezer kilométer hosszan vezettek a sínek az országban.

¹ Estók J.: A boldog békeidők, Magyar Könyvklub-Helikon Kiadó, Budapest, 1998: 36-102

Bankok alakultak, melyek már nem csak hitelezéssel, hanem tőkebefektetéssel is foglalkoztak. A mezőgazdaság hatalmas fejlődésnek indult. Hatalmas birtokok jöttek létre, megnőtt a termelékenység. Budapest Európa egyik legjelentősebb malomipari központjává vált. A vasutak fejlődésével a nehézipar is fénykorát élte, ekkor végezték teremtőmunkájukat a legnagyobb iparosok hazánkban, gondoljunk csak Ganz Ábrahám vagy Weiss Manfréd nevére. A nagyipar világszinten tudott újításokat, új találmányokat felmutatni országunkban. A Tungsram Finomelektronikai Gyár akkoriban nagyobb és sikeresebb volt, mint az egyesült államokbeli General Electric. Budapest leghíresebb épületei is ekkor épültek. Kijelenthető, hogy a dualizmus kora meseszerűen nagyszerű volt hazánk gazdasága szempontjából.

A társadalmat két nagy csoportra lehetett osztani: vidéken még mindig egy feudális berendezkedés honolt, ahol a földbirtok volt mindennek az alapja; a városban azonban már polgári jellegű lakosság volt a modernizáció jegyében.

Az agrártársadalom csúcsán az arisztokrácia állt, hatalmas földtulajdonnal, vagyonnal, befolyással. A középbirtokos családok jelentős része a 19. század végére elszegényedett, ők voltak a dzsentrik. A vidéki társadalom jelentős hányada parasztokból, napszámosokból állt. A társadalom legalsóbb rétegét a teljes kiszolgáltatottságnak kitett cselédség alkotta. A polgári társadalom csúcsát a nagypolgárság adta, akik rendszerint német vagy zsidó származású bankárok és nagyvállalkozók voltak. A polgárság körében a parasztságot felváltotta a munkásosztály, melynek tagjai a gyárak, üzemek igényeit szolgálták ki. A Monarchia stabilitása és folyamatos gazdasági növekedése a dualizmus idejére lecsillapította a társadalmi konfliktusokat.

- A Pekár család a dualizmus ideje alatt

A Pekár család² egy Rozsnyóról (Felvidék) és környékéről származó nemesi família. A 19. század végén és a 20. század elején az ország egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb családjává nőtte ki magát.

A gazdasági felemelkedést Pekár Gyula édesapja, Pekár Imre (1838. december 8. – 1923. július 12.) alapozta meg, aki malomipari szakemberként hatalmas gabona- és malomipari cégcsoportot tudhatott magáénak a monarchia területén belül. Nevéhez köthető még a lisztfinomság mérésének módszere, mely világszabadalom lett és mind a mai napig a „pekározás” nevet viseli. Pekár Imre később a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank

² Királyi Könyvek (1901-1909), Király Személye Körüli Minisztérium, Budapest, 1909: 490-492

igazgatója lett, majd részt vett a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság létrehozásában. Pekár Imre közvetlen rokona volt Pekár Károly (1832. október 14. – 1903. augusztus 1.), aki a Magyar Királyi Államvasutak üzletvezetőjeként és főfelügyelőjeként tevékenykedett. Fia, ifjabb Pekár Károly (1869. december 16. – 1911. augusztus 20.) filozófus volt, aki rendszeresen publikált. Pekár Gyula testvére, ifjabb Pekár Imre neves ügyvédként futott be karriert. A Pekár család a 20. század elejére nagyon erős gazdasági és politikai kapcsolatokat épített ki, ezekben az időkben a kormányzó pártok bizalmi szakembereiként és hivatalnokaiként tevékenykedtek az imént említett családtagok. Sokszor szerepeltek a hazai közéletben, többször mutatkoztak az arisztokrácia eseményein, ünnepségein, a sajtóban is gyakran írtak róluk. A Pekár család befolyásának végét, csakúgy, mint a többi nemesi klán bukását is a kommunista diktatúra okozta.

- A dualizmus korának sajtója

A dualizmus korának sajtóját több politikai csoportosulás és ideológia szemben állása jellemezte, mely mind a mai napig nagy vitákat generál. Ebben a fejezetben Buzinkay Géza könyve alapján próbálom objektív módon megközelíteni a történeteket.³

A sajtó ezen időszakában felismerték a hirdetés szerepét, mely megalapozta a lapok üzleti vállalkozásként való működését. A hirdetések azonban nagyrészt propagandisztikus eszközöket használtak, hogy a lap mecénásainak szimpátiáját és támogatását elnyerjék. 1900-ban az *Újságkiadók Lapja* azt írja, hogy a magyar sajtóterméket hirdetései külföldi kézben vannak, gyakran német fordítások, viccei értelmezhetetlenek, vagy orvosi és gyógyszerészeti reklámok. A századfordulótól kezdve rohamosan növekedett a sajtóban megtalálható hirdetések száma, az 1907-es *Újság* karácsonyi kiadásában 160 lapból 65 lap hirdetés volt. A rendszeres hirdetések használó nagyvállalkozások az átalány „kiskapuját” használták. Az ilyen szerződések kötése mindkét félnek jövedelmező befektetésnek minősültek, melynek jogaiért nagy csatározások folytak.

Természetesen nem maradhatott ki a politikai háttér sem, a hirdetések és a hirdetőik csak a megfelelő befolyással és kapcsolati tőkével érvényesülhettek a lapokban. A nagy lapok saját ügynököket alkalmaztak hirdetésszervezőnek, a kisebb újságok pedig hirdetési irodáknak fizettek. Már az 1870-es években működtek ilyen intézmények Pesten. Egy szintén „kiskapus”

³ Buzinkay G.: Kis Magyar sajtótörténet, Haza és Haladás Alapítvány, Budapest, 1993: 75-98

formája volt a hirdetéseknek a politikai kortesbeszédnek publikálása, mely a gyakorlatban ingyenes politikai kampányt jelentett.

Az 1867. június 26-án hatályba lépett 1731/R. sz. belügyminiszteri rendelet a törvényhatóságok jogává tette, hogy engedélyezzék a lapok szabad árusítását területi alapon. Jelentőssé vált a postán kívüli hírlapszállítás, monopolhelyzetet élvezett az 1885-ben alapított Csomagszállítási Rt., mely vidékre szállította a napi- és hetilapokat. A Nemzeti Munkapárt hatalomra jutása után megalakult az Általános Beszerzési Rt., amely a kormány által szabott feltételek mellett kezdett neki a hírlapterjesztésnek. Lapkihordó cégek alakultak, melyek között a legsikeresebb a Légrády testvérek által alapított vállalat volt, náluk 120 lapkihordó működött. A lapterjesztés szabadságával a városok utcáit ellepték a rikkancsok.

Ezt a hivatást és az utcai árusítást egy 1897. április 13-án megjelent rendelettel korlátozták: kitéltet tettek a tartalom mondanivalójára, és megtiltották az iskolás gyerekek, illetve a betegek alkalmazását. Ezt a munkakört nagyrészt a koldulás alternatívájaként alkalmazták a rászorulóknak. 1907-ben az *Esti Újság*, *Friss Újság*, *Kis Újság*, *A Nap* már napi 100-250 ezer darabos példányszám között jelent meg, az árusítási folyamathoz már nagyon összeszedett szervezői munka szükségeltetett.

Az újságok megerősödése felkeltette a befolyásos társadalmi szereplők érdeklődését. A magyar elit tagjai, vállalatok és bankok is elkezdtek pénzt fektetni a sajtóba. Később már a befektetők szabályozták a lap felépítését, az írások szellemiségét és a munkatársakat. A legnagyobb magyar sajtómágnás Miklós Andor volt, aki a *Pesti Napló* közgazdasági szerkesztőjeként kezdte a pályafutását. A legmagasabb átalányt a *Pester Lloyd* kapta, legmagasabb tőkeemelési járandósággal pedig *Az Est* rendelkezett. A pénzügyi intézetek kedvezményeket, juttatásokat biztosítottak az általuk fizetett lapoknak, sajtómunkatársaknak. Később ezekből a bónuszokból botrányok, korrupciós ügyek keveredtek, melyeket a Tisza kormány kezdett kivizsgálni. Az újságírásnak nagy presztízsértéke lett, több magyar újságíró lett az elit tagja.

Ilyen személyek voltak: Rákosi Jenő (*Budapesti Hírlap*), Bartha Miklós (*Magyarország*), Bródy Zsigmond (*Neues Pester Journal*), Légrády Károly (*Pesti Hírlap* tulajdonos-főszerkesztője), Tolnai Simon (*Tolnai Világlapja*), Miklós Andor (*Az Est*-lapok tulajdonosa). Többen kaptak érdemkeresztet, tanácsosi címet, báróságot, nemesi rangot. Különböző érdekvédelmi és egyéb csoportosulások jöttek létre az újságíráson belül: megalakult a Budapesti Újságírók Egyesülete, az Otthon-kör, a Vidéki Hírlapírók Országos Szövetsége stb. Ezek különböző politikai körök és társadalmi szintek szerint különültek el.

A kiegyezés után nem sokat foglalkoztak egységes sajtótörvény létrehozásával. Csak 1913-ban a Tisza-kormány kezdeményezte ennek létrehozását, melyet 1914. április 11-én sikerült elfogadtatni. Ez a sajtótörvény nagy visszhangot keltett az ellenzék körében, mivel szerintük túlságosan „államosító” célzatú volt. Hamarosan visszaállították a régi rendszert, mely után történtek itt-ott jogi változtatások, de érdemleges akcióra nem került sor.

Az újság célja olcsó és gyorsan közlő tájékoztató irodalmat adni a magyar embereknek. A *Pesti Hírlap* eladása 1910-re elérte a 60 ezres példányszámot. 1881-ben Rákosi Jenő megalapítja a *Budapesti Hírlapot*, mely a millenniumi Magyarország legtöbbet eladott újságja lett 30 ezer eladott darabbal. Gajári Ödön, az éppen regnáló kormánypárt sajtófőnöke hozta létre *Az Újságot*, mely Tisza István kormányának elsőszámú kommunikációs csatornája volt. Az akkori kulturális elit nagyjai vállaltak itt hivatást, például: Móricz Zsigmond, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc stb. 1893-ban Holló Lajos, Inczédy László és Lovászy Márton megalapítja a *Magyarország* című lapot, amit 1910-re már 46 ezres példányszámban értékesítenek. A *Pesti Napló* független, liberális lapként jelent meg, melynek arculatát a *Budapesti Napló* is követte. Mindkét lap színes, intellektuális témákat feldolgozó újság volt a kor neves írói által szerkesztve. Magas minőségű illusztrációkkal és ismeretterjesztő irodalommal szolgált az 1879-ben alapított *Ország-Világ*, szerkesztője az egyik legnagyobb sajtóipari vállalkozó Beöthy Zsolt volt. 1895-ben indult a Herczeg Ferenc által szerkesztett *Új Idők*, mely az úri középosztályt célozta meg.

Pekár Gyula ifjúkora és tanulmányai⁴

Pekár Gyula 1867. november 8-án született Debrecenben. Születése után nevét először a Debreceni Református Főgimnázium említi 1875-ben. 1879-ben Pekár a kiváló tanulmányi eredményeiért 25 forint ösztöndíjat (Akkoriban 1 forint egy napi napszámnak felelt meg, ez mai árfolyamon nagyjából 9 ezer forintot jelent.) kapott az intézménytől. 14 évesen magántanulói státuszban folytatja tanulmányait, majd huzamosabb időt tölt Bostonban egy tanulmányi útkeretei közt.

Az 1880-as évek elején jogot tanul Bécsben, majd tanulmányait a Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem (mai ELTE) jogi karán folytatja. Az egyetem elvégzése után joggyakornokként helyezkedik el, majd pár hónap után ő lett az Ügyvédjelöltek és Joggyakornokok Körének alelnöke. 1893-ban megnőtt irodalmi elfoglaltságai miatt lemond jogi állásáról. Az 1890-es évek első felében 3 évet tanult Párizsban, a Sorbonne-on.

Fiatal éveiben beutazta egész Európát és 5 európai nyelven beszélt folyékonyan. Külföldön szerzett élményeit alaposan dokumentálta, melyből több újságcikk, könyv és előadás született karrierje során.

⁴ Szinnyei J.: Magyar írók élete és munkái X., Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1905: 705-708

Pekár Gyula és a sajtó

- Pekár Gyula írásai a sajtóban

1882-ben⁵ a *Fővárosi Lapokban* cikke jelenik meg, melyben bostoni kalandjait és Longfellow-val való találkozását írja le. Sikeres írásáért Debrecenben dicséretben részesült, és ajándékba kapott egy Edison-féle villamos lámpát. 1883-ban az *Ellenzék* című lapban tovább ír amerikai élményeiről, melyet később leközl a *Kecskemét* és a *Vasárnapi Újság* is. Mindössze 16 éves ekkor.

1884-ben Pekár Gyula sajtótevékenysége jelentősen megnőtt. Az év elején a *Pesti Naplóban* megjelenik a Múcsarnok a holt évadban című írása, melyben a Bécsben fellelhető művészeti alkotásokat elemzi. A rezonvillei ütközet címmel egy Bécsben kiállított festményről fejt ki véleményét. Vajda-Hunyad, Az erdélyi Eldorádóban, A havason című írásai erdélyi utazásait dolgozzák fel nagy alapossággal. Ebben az időben a Hungária-Szálloda állandó vendége. Anyegin Eugén a szentpétervári operában című írása Puskin Anyeginjének premierjét írja le. A *Pesti Naplóban* Egy nő a nőkről címmel női írók esszéit véleményezi, és kiemeli a hölgyek fontosságát a társadalomban. *Hazánk* elnevezésű lapban Vallásfelekezetek az Egyesült Államokban címmel amerikai élményein alapuló írást jelentet meg. A *Petőfi Társaság közlönye* megjelenteti Szimonoff: Tavaszi hullámok című alkotását Pekár Gyula fordításában. Hosszú bécsi útja során több írást küld a *Pesti Naplónak*. Brozik című írásában Vaclav Brozik festőművész kiállítását véleményezi. Makart című alkotásában pedig Hans Makart festőművész bécsi kiállítását taglalja. Bécsi levél címmel az osztrák főváros életét és művészeti identitását vizsgálja: festmények, szobrok és épületek kerülnek hangsúlyba. A *Földrajzi Közlemények* lap publikálja Pekár Gyula utazásleírásait. A *Petőfi Társaság közlönye* Pekár Egy virginiai leány című amerikai polgárháborús történetét több részletben megjelenteti. Karácsony a tengeren című írása a *Vasárnapi Újságban* jelenik meg, ebben a White Star Line óceánjáróján töltött karácsonyát írja le Pekár, valahol New York és Liverpool között az Atlanti-óceánon.

Az *Egyetemes Filológiai Közlöny* megjelenteti Brozik című írását és Dickens-emlékek elnevezésű munkáját, melyet angol nyelvű írások fordításából állított össze. 1887-ben a *Pesti Napló* publikálja Az üdv hadseregéről című írását, melyben londoni emlékeit veti papírra. Érdekességként említhető, hogy Pekár a Whitechapel negyedben is tett látogatást, ugyanott, ahol egy évvel később Hasfelmetsző Jack elkezdte véres ámokfutását. Bizarr belegondolni,

⁵ Kosáry D. – Németh G. B. et al. (szerk.): A magyar sajtó története II./2. 1867-1892, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985: 251-385

hogy akár még láthatták is egymást azon a ködös téli napon. A század végén címmel a francia forradalom irodalmi hatásait elemző írása jelenik meg a *Pesti Naplóban*. A *Budapesti Szemlében* Budapest gabonakereskedése és malomipara című alkotása édesapja munkásságát dolgozza fel. Ez az írás Kőrösi József Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota a XIX. század végén című művében is megjelenik.

1893-ban *A Hétbe* Két kis fekete czicza címmel egy szürreális pillanatokkal tűzdelt állatos történetet publikál. Ez az írás pozitív visszhangot kap a *Pestmegyei Hírlaptól*, a *Székely Nemzettől* és a *Hód-Mező-Vásárhelytől* is. Ugyanebben a lapban⁶ Pekár felsorolja a 7 legkedvesebb íróját:

1. William Shakespeare
2. Katona József
3. Gustave Flaubert
4. Stendhal
5. Alfred de Musset
6. Charles Baudelaire
7. Guy de Maupassant

A Hétben több részletben megjelenik Lavina című regénye. A mű tartalmazza a már megszokott „pekári” jegyeket: pontos tájleírások, szenvedélyes szerelmi szálak stb. Hulló csillagok címmel Guy de Maupassant életét és munkásságát dolgozza fel. 1894-ben sokat ír Franciaországban töltött idejéről, mely alkotásokat a *Pesti Napló* publikálja. Anatole Franceról című írásában az irodalmi Nobel-díjas írónál tett látogatásáról számol be. Zola⁷ címen pedig Émile Zolával töltött idejét meséli el a szerző. Pekár Gyula Munkácsy Mihállyal is jó kapcsolatot ápolt, akiről 2 írást tett közzé: Munkácsy új képe címen egy látogatását írja le a festőművésznél, aki az Ecce Homot készíti ekkor. Másik írása a Munkácsy Mihályról nevet kapta, amely a festő műtermébe kalauzolja el az olvasót. 1895-ben Levél a Szajna mellől névvel francia élményeiről, nőkről és Anatole France-szal kötött barátságáról ír. Diner Hongrois címmel a párizsi magyar írók és művészek közös ebédjéről számol be. Ebben az évben a 28 éves Pekár egy hosszabb skandináv utazásra indul, melyről szintén sokat ír. Az éjféli nap országából, Krisztiánia, A koronázatlan wiking-királynál címmel jelennek meg útleírásai a *Pesti Naplóban*. Riddarsholmskyrka című írásában Ibsennel töltött idejét és élményeit írja le. 1896-ban Paul Verlaine halálhírét Az utolsó troubadour címmel dolgozza fel.

⁶ A Hét, 1893: 14.szám

⁷ Pesti Napló, 1894: 294.szám

Pekár Gyula A Sátán hívei írásában a párizsi okkultistákról ír átfogó ismertetőt, Boeuf-Gras őfelsége névvel egy Párizsban történt pogány rituálét elemez. Párisi erkölcsök alkotása a hírhedt francia erkölcsi hanyagságot tanulmányozza. A négy isten címmel a világvallásokról és a hit erejéről ír. 1897-ben az *Atheneumban* Indus evangélium címmel egy Indiát vallási aspektusból megközelítő írást olvashatunk, melyet a *Bölcseleti Folyóirat* is megemlíti. A maelström elnevezésű novellájában azt az eseményt írja le, amikor északi utazása során a viharos tengert kémlelte a tengerjáróból. Az 1898-as esztendőben írt A bolondság dicsérete azt az álláspontját erősíti, mely szerint a szerelem hajt mindent a világon. A gyászoló Spanyolország címmel a spanyolt múltat és jelent veti össze.

A Don Juan-legenda egy Pekár-féle átírat a spanyol kultúra ikonikus alakjáról, melyből ír egy magyar kultúrára átkomponált írást is A magyar Don Juan név alatt. Asszonyi kötelesség címmel egy teniszező társaság Dekameron-szerű felállítását olvashatjuk érzéki pillanatok közepette. Pasztellek írása a francia bohém életérzés leírata. 1899-ben Itália címmel egy olasz tájleírást olvashatunk tőle, melyben Olaszország történelmére is kitér. Tormay Cecile számára nyílt levelet tesz közzé, melyben üdvözli a magyar írók sorában. Asszonyok világuralma elnevezéssel a nők fontosságára tér ki a társadalomban, melyeket történelmi példákkal támaszt alá. Vér, pompa, rothadás név alatt a Római Birodalom negatív oldalát taglalja, mely mai szemmel olvasva is kiváló kritikája a nyugati kultúrának. Az Örök tavasz és a Byzantizmus című alkotásai Olaszország szépségét bemutató tájleírások. A századforduló évében a *Budapesti Naplóban* Botticelli címmel dolgozta fel a híres festőművész munkásságát. In articulo mortis című írása egy médium halálának rejtélyes körülményeiről szól. Miracle doktor csodatevő gyógy módja egy beteg és egy komédiás párbeszédét írja le. Világvásár című írása a huszadik századba való belépést mutatja be a párizsi világiállítás irodalmi szemléltetésével. Kozmopolitizmus című alkotása a párizsi újító kedv megjelenítése a mindennapokban. A Divat filozófiája címmel a francia nemesség rongyrazó életstílusából kapunk ízelítőt, Alkonyatkor elnevezésű alkotása pedig egy idős szerelmespárt bemutató novella. Az 1901-ben írt A halhatatlanság című írásában egy fiatal költő megjátssza a saját halálát, mert kíváncsi: hogyan reagál rá a világ. Környezete semleges a halálhírével kapcsolatban. Barátai, párja közömbösek, érzelemmentesek, így csalódásában beteljesíti sorsát és öngyilkos lesz. Tudomány és házasság cím alatt a család fontosságát emeli ki. A mai férfidivat címmel egyik kedvenc témáját, a divatot ecseteli. Korábban többen támadták drága, feltűnő ruhái miatt, erre is reagál ez az írás, melyben kiemeli azt, hogy a férfiaknak kötelező a modern divat elvárásai szerint öltözni. Wohl Janka író nő temetésén Pekár Gyula is részt vett, majd később Wohl Janka s szalonja címmel egy életmű-bemutatót publikál. Több boszniai és itáliai útleírását közli a *Pesti Napló*.

„A pénz fölemel és lesújt”

- Pekár Gyula⁸

1902-ben Egy élet címmel novellát jelentet meg a *Hazánkban*, mely egy asszony kálváriáját dolgozza fel, kinek egyetlen fiát elviszi a távol élő férj, és a kis Domokost soha többé nem látja az édesanyja, boldog pillanatok összeroncsolt képei maradnak csak emlékezetében. A *Pesti Naplóban* megjelent Az ígérlet egy kiégett hódító elveszett szerelméről szól. Szintén ebben a lapban megjelent Egy abbé naplója 1794-ből című alkotás pedig a Robespierre-féle népiertást írja le a nemesség körében. A francia forradalom irodalmi vonalát folytatva A nép szava cím alatt az akkori kor halálsoron tengődő embereinek elméjébe kapunk betekintést. Még ebben az évben Isadora Duncan, kaliforniai táncosnő magyarországi fellépéséről Pekár Gyula ír tudósítást. Az *Uránia folyóiratában* A modern művészet címen jelenik meg írása. 1903-ban Pekár írásai közül említésre méltó a Miss Dolly és papája, ami egy öreg milliomos és fiatal felesége kapcsolatát írja le, A sétapálca egy végtelenül magányos öregember hirtelen fellángoló szerelméről szóló érzelmes etűd, A szultána árnyéka egy mór birodalomban történt trubadúr szerelem novellája. Petneházy című történeti elbeszélését személyesen mutatta be Tormay Cécilenek.

Az 1904-es esztendőben Akit hiába gyógyítanak című novellája egy orvosról szól, akinek az a feladata, hogy egy beteg halálraítéltek gyógyítson meg a kivégzése időpontjára. A bájital cím alatt egy lovag féltékeny szerelméről olvashatunk: az asszony egy boszorkány segítségét kéri, hogy férje ne essen szerelembe utazása során. A bájital hatásosnak bizonyul, de érzelemmentessé teszi a lovagot, így feleségét sem tudja már szeretni többé, a nő féltékenysége visszafordíthatatlan pusztítást eredményezett. A Mademoiselle Vénus egy francia bordély alapos leírása. Az államcsíny XV. Lajos és Madame Pompadour viszonyát mutatja be. A Csokonai vőlegény című írás Csokonai Vitéz Mihály szerelmi frusztrációit foglalja magában. A *Pesti Naplóban* 1905-ben megjelent Jutka című novella egy bántalmazott nő toxikus vonzalmát írja le bántalmazójával szemben. 1906-ban a *Pesti Naplóban* folyamatosan jelennek meg novellái, rövidebb történetei. A halál keze egy hölgy emlékeit mutatja be haldokló szerelméről. A csúnya emberek megnevezéssel egy szegény, de boldog pár kapcsolatát viszonyítja a boldogtalan, de fényűző életet élő nagypolgárokhoz. Élet és Halál közt című írása egy megkeseredett ember utolsó napjait taglalja a siralomházban.

„Elvált asszony! Szép cím, női pályán a legérdekesebb állás.”

- Pekár Gyula⁹

⁸ Somogyvármegye, 1912: 9.szám

⁹ Budapesti Hírlap, 1925: 122.szám

1907-ben A rezidens című alkotása bekerült a Mikszáth Almanachba. A *Pesti Naplóban* megjelent A váróteremben címmel fémjelzett írása, amely egy elzúllott, kilátástalan helyzetben lévő család történetét meséli el egy fagyos téli éjszakán. A Nászúti Levelek egy fiatal hölgy elmúlt szerelmének levélemlékeit idézi fel. 1909-ben a *Pesti Naplóban* említésre méltó A halhatatlanság című írása, melyben a művészet alakulását írja le Pekár – „Minden csak álom e földön”. Az 1910-es évben két spanyol útleírása is megjelenik: a Tras Las Montes című alkotásában Madrid környékéről kapunk alapos képet, Herkules Oszlopainál címmel pedig azt a hajótúrárt olvashatjuk, amikor Pekár a Carpathia gőzösön hajózta körbe Spanyolországot barátai körében. Érdekesség, hogy a Carpathia volt az a hajó, amely 2 évvel később a Titanic túlélőinek mentésében oroszlánrészt vállalt. Szintén a *Pesti Naplóban* megjelent cikkben az író politikus a Munkácsy Mihállyal közös mulatozásait meséli el a festőművész Avenue de Villiers 53. szám alatti palotájában. Pekár szerint volt olyan esemény, ahol egy nap alatt 50 ezer frankot mulatott el Munkácsy. Az 1911-ben publikált Alkinoosz kertje címmel korfui utazó tájleírást tesz közzé. 1913-ban a *Vasárnapi Újságban* cikket jelentet meg Bretagne-ról.

- Pekár Gyuláról a sajtóban

1884-ben a *Figyelő* című irodalomtörténeti közlöny figyel fel elsőként a 17 éves Pekár Gyula írói tevékenységére. 1885-ben a *Magyar Nemzetőr*, *Kecskemét*, *Borsod* című lapok már újságíróként említik a 18 éves Pekárt. Az 1880-as évek legvégére már állandó tárcaíróként¹⁰ dolgozik a *Pesti Naplóban*. A *Székely Nemzet* és a *Bereg* című lapok Pekár Gyulát tehetséges írónak jellemzik.

1892-ben a *Magyar Szemle* Pekárt kiváló novellaírónak tartja, aki Herczeg Ferenc jóbarátja. A *Közérdek* című lap 1893-ban Pekár Gyulát a magyar irodalmi elit tagjának írja le, olyan nevek mellett, mint Jókai Mór vagy Herczeg Ferenc. A nemzetközi hírlapíró kongresszuson hazánkat Pekár Gyula képviselte Barcelonában. A *Budapesti Hírlap* tehetséges és rendkívül magas lexikális tudással megáldott írónak jellemzi Pekárt. A *Borsszem Jankó* című lap azonban nagyképűnek, írásait pedig túlzónak festi le, ez a lap több jobboldali író mellett kritizálja munkásságát a befolyásos háttérre hivatkozva. 1894-ben a *Pesti Hírlapból* megtudhatjuk, hogy Pekár feljelentést tett szerzői jogsértésre hivatkozva, mivel állítása szerint több művét is jogtalanul használták fel a lapok. A Boros-Hoffman pisztolypárbajon Pekár, mint Boros segédje vett részt. Erről Báli affér címmel tudósítás is megjelenik a *Budapesti Hírlapban*.

¹⁰ Kosáry – Németh, 1985: 260

1895-ben országszerte reklámozzák az újságok a Dodó főhadnagy problémái és Lavina című írásait. 1896-ban a *Pesti Napló* dokumentációt készített a Franciaországban élő magyar költőkről, melyben Pekár Gyulát is megemlíti. Ez a lap nagyszerű tájleíronak találja, érzelmi megjelenítéseit kitűnőnek írja le. 1898-ban az *Ország-Világ* című lap a Délen és Éjszakon című könyvéből vesz át illusztrációkat¹¹ az utazóleírásokhoz. Az újságok közleményrovataiban gyakori pozitív, dicsérő vélemények jelennek meg az íróról. A *Budapesti Napló* hamar olvasott és sikeres lett, mely a 31 éves író népszerűségét is jelentősen növelte. A *Magyar Génius* című lap rejtvényeiben két alkalommal is Pekár Gyula könyveket sorsoltak ki a győztesek között. Az *Üstökös* elnevezésű lapban Pekár karikatúrája kerül címlapra, sikereit családja vagyoni háttérének tulajdonítják, konzervatív nézeteit gyűlölködve fogadják, ezzel szemben a *Magyar Újság* Pekár Gyula útleírásait dicséri és népszerűsíti.

Az 1899-es évben sikereit többen irigykedve fogadják, több ellenséges hangvétellű írás jelenik meg a 32 éves íróról. Az *Alkotmány* című lap Pekár Gyulát és Gárdonyi Gézárt áruló keresztényeknek, és „zsidó lelkiületű” művészeknek írják. A *Magyarország* elnevezésű újság szerint Pekár frusztrált ember, aki csak nyugati beállítottságú hölgyeket akar kielégíteni írásaival. A *Magyar Szemle* a „vétkes asszony kultuszának” megteremtőjének nevezi Pekár Gyulát. Összeségében viszont elmondhatjuk, hogy a gyűlölködő írások kisebbségben vannak, Pekárt a sajtó jelentős hányada tehetséges művésznek tartja (Osvát Ernő is pozitívan nyilatkozik irodalmi munkásságáról), sikereit pedig a tárgyilagos tények mellett nehéz kétségbe vonni. 1900-ban a Pallas Nagy Lexikona publikálja az író rövid életművét. Pekár francia kalandjait példaként említi az *Építészeti Szemle*. 1901-ben a *Magyar Génius* nevű lap Pekárt az elmúlt évek tehetséges írói közé sorolja Benedek Elek és Herczeg Ferenc mellett. A *Pesti Hírlap* a 34 éves íróat a barokkos mondatok mesterének nevezi.

Az 1903-as esztendőben Juhász Gyula pozitívan nyilatkozik a 36 éves képviselő személyéről és munkásságáról. A *Pesti Naplóban* megjelent Tarka Krónika című cikk egyik bekezdéséből Pekár rendkívül magas alkoholtoleranciájáról is olvashatunk. Dankó Pista elhalálázásakor több sajtóorgánus megemlíti, hogy Pekár közeli ismerőse volt. A *Székel* *Lapok* című újság tehetséges írónak és kiváló felolvasónak jellemzi a volt sportolót.

„Kitűnő írónk, Pekár Gyula.”

- *Pesti Napló*¹²

1904-ben az *Universum* ismeretterjesztő évkönyvébe bekerül Pekár Gyula munkásságának egy része.

¹¹ Ország-Világ, 1898: 5.szám

¹² Pesti Napló, 1904: 52.szám

„Pekár Gyula az asszonyi szív egyik legnagyobb szakértője.”

- *A Hét*¹³

1905-ben a *Vasárnapi Újság* Pekárt az „újnemzedékű” írók legjobb tájleírójának nevezi. Szinnyei József Magyar írók élete és munkái című könyvébe bekerül Pekár Gyula addigi életművének alapos leírása. 1906-ban a *Pesti Hírlap* a férfidivat meghatározó alakjának írja le Pekárt, megemlítve újító stílusát az öltözködés terén. 1908-ban az Iparművészeti Múzeumban előadást tart A divat filozófiája címmel, mely után a *Pesti Hírlap* a politikus író a modern divat nagy szakértőjeként jellemzi. A *Budapesti Hírlap* először említi Pekár Gyuláné hatalmas diósszentpáli uradalmát, mely a mai Horvátország területén található. 1910. május 28-án elhunyt Mikszáth Kálmán, ez alkalomból a *Budapesti Hírlap* Pekárt Mikszáth barátjaként említi, aki részvétét fejezte ki a ravatalon. Rippl-Rónai József egy, a *Nyugatban* megjelent írásában megemlíti Pekárt, mint egyik ismerőst. 1911-ben a *Pesti Naplóban* Kávéházi szfinxek címmel jelent meg cikk a Párizsban élt magyar írókról, melyben Pekár Gyulát is megemlítik. Új folyóirat jelenik meg *Kultúra* néven, melyben Pekár közreműködő és író. Herczeg Ferenc sikeres hetilapjában az *Új Időkben* munkatársként említik Pekár nevét. A *Budapesti Hírlap*, mint az ország egyik legnépszerűbb íróját említi.

Pintér Jenő 1913-ban megjelent Irodalomtörténet című írásában Ambrus Zoltán és Ady Endre mellett Pekár Gyulát az egyik legjobb kortárs¹⁴ íróként tartja számon. 1914-ben Szini Gyula a *Pesti Naplóban* megjelent Párisért! című cikkében megemlíti Pekárt, mint a párizsi magyar utazók egyik úttörőjét.

¹³ A Hét, 1904: 2.szám

¹⁴ Sötér, 1966: 276

Pekár Gyula sajtóban megjelent írásainak stilisztikai elemzése

Az előző fejezetekben olvashattuk, hogy mit írt Pekár Gyula és kortársai mit írtak róla a sajtóban, most viszont Pekár írásainak részletes stilisztikai elemzésére térnék ki, hogy milyen stílusú írásokat publikált, illetve milyen sajátosságai, állandó elemei voltak alkotói munkájának. Ebben a fejezetben kidolgozott elemző írásomat dr. Balázs Géza Magyar nyelv¹⁵ című könyve alapján dolgoztam ki.

Ha Pekár Gyula szövegeit először lebontjuk szavak szintjére, akkor észrevesszük, hogy gyakorta használ idegenszavakat, illetve a szinonimák magasfokú ismerete is feltűnő, ebből következtethetünk Pekár magas oktatási hatterére és lexikális tudására, világlátottságára.

Pekár Gyula sajtóban megjelent írásait pár kivétellel két fő irányba sorolhatjuk: egyik oldalról vannak az utazó- és tájleírásai, amelyek más országokban tett látogatásait írják le, másik oldalon pedig a fikcionális novellái. Mindkettőben közös Pekár sajátos művészi formanyelve: az arisztokrata írókra jellemző bonyolult, barokkos szerkezetek, melyek többszörösen összetett mondataikban és rendkívül gyakran használt idegenszavakkal már-már felsőbbrendűséget sugallnak. Pekár Gyula novelláiban észrevehető az Anatole France-tól és Émile Zolától kapott „útravaló”: naturalista, realista elemekkel operál, ezenfelül pedig alapos érzelmi leírások figyelhetők meg írásaiban: szeretet, barátság, szerelem. Aztán pedig ezeket emeli az adott környezetbe, melyek közül többet is csoportosíthatunk: katonatörténetek, arisztokrata viszonyok és a társadalom perifériájára szorult emberekről szóló írások. Pekár nagy hangsúlyt fektet még az érzelemkifejező szavak használatára és a metaforákra is. Írásainak szerkezeti alapjai egyébként beleillenek Jókai Mór és a korabeli Petőfi Társaság stilisztikai tendenciáiba.

Pekár Gyula minden esetben nagyon alaposan figyel arra, hogy nagy szókészletét kamatoztassa, műveiben szóismétlés sosem fordul elő. Utazó- és tájleírásaiban sok felsorolást olvashatunk. Írásaiban megfigyelhetünk irodalmi ellentéteket: országokra, időjárásra, emberekre, helyzetekre vonatkozó lebontásban, melyben sok esetben a társadalom, egy adott kultúra értékeit, értékrendjét rejti el, faragja releváns mondanivalóvá. Pekár Gyula utazó- és tájleírásaiban nagy szerepet kap a környezet körülírása és hasonlatokkal való ábrázolása, emellett például az Erdélyben tett körutazásával kapcsolatos írásaiban sok tájnyelvi kifejezést is alkalmaz. Összetett képrendszert figyelhetünk meg a szürrealista stílusú novelláiban,

¹⁵ Balázs G. et al. (szerk.): Magyar nyelv, Corvina Kiadó, Budapest, 2005: 233-268

ami miatt a valóság egy teljesen sajátos képfelidéző erőt és érzelmkifejező esszenciát kap Pekár látásmódja által.

Novellái szimbólumrendszerre épülnek, ebből kifolyólag pedig sok esetben látomásszerű, sejtető szövegekről van szó. Itt egy adott kép több gondolatot is hordoz magában, melyből gyakran a nyitott mű elvét vehetjük észre, tehát Pekár megadja a szabad interpretáció lehetőségét az olvasó számára, azonban értékrendje észrevehető, stabil keretet ad írásainak.

Nem kihagyható az a tény sem, hogy Pekár Gyula hiába volt állandó tagja, támogatója, szereplője a kormánypártnak és kormánypárti tevékenységeknek, írásai nem mennek bele politikai állásfoglalásokba, politikai fejtegetésekbe. Sajtótermékei egészséges mértékben és harmonikusan tartalmazzak szubjektivitását.

Pekár Gyula az első világháború kezdete után

Pekár Gyula életének második felét röviden taglalom, mivel nem ez a dolgozatom fő csapásiránya, mégis érdemes megemlíteni, hogyan alakult Pekár karrierje sajtómunkássága után. A fejezethez Vidor Gyula¹⁶ és T. Boros László¹⁷ könyveit használtam szakirodalomnak a kor sajtóorgánumai mellett.

Pekár Gyula az első világháború kitörése után politikai pályájának építése felé fordította figyelmét. A világháború ideje alatt sokszor nyilatkozott és publikált a háborúval kapcsolatos politikai kérdésekről, diplomáciai tevékenységei megnöttek: sokszor találkozott más államok politikusaival, hogy a háborúval kapcsolatban tárgyaljon, mint a Monarchia képviselője magyar részről.

A háború után kisebb „kényszerpihenőként” (Károlyi-kormány és a Tanácsköztársaság) kívül haláláig a politikai, gazdasági elit tagjaként tevékenykedett. A huszadik század eleji Magyarország konzervatív, arisztokrata oldalát képviselve gyakorlatilag nem volt idő, hogy nem az aktuális kormánypárt valamilyen hivatalnokaként, résztvevőjeként munkálkodott volna az ország jobbátételén.

Pekár a háború után miniszteri és államtitkári hivatalt is betöltött. Klebesberg Kuno nagyrabecsülte Pekár Gyula munkásságát és értékrendjét, ezért közvetlen tanácsadójaként alkalmazta politikai pályafutása során.

A háború utáni káoszban Pekár volt az, aki diplomáciai kapcsolatai révén kiépítette a Róma-Budapest tengelyt, hogy Olaszországot, mint szövetségest állítson a magyar nép megsegítésére. Pekár jómagá is közeli kapcsolatot ápolt a legmagasabb itáliai politikai körökkel, köztük Benito Mussolinivel is.

Pekár Gyula 1937. augusztus 19-én hunyt el. Testét a Fiumei úti sírkert 48/3-as parcellájában helyezték örök nyugalomra. A sírt díszítő hatalmas bronzszobrot Siklódy Lőrinc szobrászmester készítette, melyet ismeretlen tettesek 2010-ben elloptak, a szobrot mind a mai napig nem pótolták, hiába minősül védett síremléknek Pekár Gyula nyughelye. Emlékét csak egy mohával benőtt kőtalapzat megkopott betűi őrzik tovább.

¹⁶ Vidor Gy. et al. (szerk.): Nemzetgyűlési almanach 1920-22, Magyar lap és Könyvkiadó Részvénytársaság, Budapest, 1921: 105

¹⁷ T. Boros L.: Magyar politikai lexikon (1914-1929), Europai Irod. és Nyomdai Rt., Budapest, 1929: 325-327

Zárógondolatok

Pekár Gyula életének általam fentebb feldolgozott részét összegezve rá kell jönnünk, hogy méltánytalan módon elbánt vele az utókor. Kortársai neveit ma utcák, épületek, intézmények, városrészek, díjak viselik, sokuk közel sem tett annyit a magyar kultúra és gazdaság felvirágoztatása érdekében, mint Pekár Gyula. Személyét mégis elfelejtették, munkássága elporladt emlékké vált. Ma már senki sem gondol arra a Nemzeti Múzeum mellett elhaladva, hogy Toldi szobrát kiről mintázta Strobl Alajos, alig páran tudják, hogy a Fiumei úti Sírkertben kit jelöl az az elhanyagolt mohával benőtt kőtalapzat.

A sajtótermékek és szépirodalmi művek sorait olvasva a történelem elevenedik meg, Pekár Gyula személyének mibenléte nem csak számomra és családom számára jelentős, a magyar történelem egyik legfontosabb időszakában tudott alkotni, teremtő munkát véghez vinni, emellett pedig a magyar kultúra kiemelkedő alakja tudott lenni saját korában. Egy polihisztor életének és sajtótörténeti munkásságának egy szeletét szeretném megmutatni írásommal, aki részt vett hazánk XX. század eleji történelmének jelentős eseményein, a legfontosabb emberekkel találkozott, benne élt a klasszikus arisztokrata életben és nemes elhivatottsággal képviselte hazánk értékeit, érdekeit.

Írásom célja, hogy rehabilitáljam Pekár Gyula személyét és munkásságát, megmutassam azt a szellemi örökséget, melyet halála után lerombolt a kommunista kultúrpolitika. Céлом a továbbiakban az életmű második felének is alapos elemzése, melyből szakdolgozatomat kívánom majd írni. Hosszabb távú célom pedig Pekár Gyula teljes életművét részletesen, a lehető legobjektívabb módon egy bibliográfiában összefoglalni, később pedig ezt az elemző életrajzi írást egy könyv formájában publikálni.

Összességében elmondható részemről az, hogy ez az írás Pekár Gyula sajtómunkásságán keresztül mutatja meg azt, hogy hazánkban hány olyan magasrangú kultúrember élt, akik maradandót alkottak, nevüket mégis elfelejtették. Véleményem szerint nagyon fontos lenne ezeknek az embereknek a személyes életútját és munkásságát rehabilitálni, mivel a múltba tekintésnek egyetlen pozitívuma van: nagyon sokat tudunk tanulni belőle.

„Per Angusta Ad Augusta”

(Szűk utakon át lehet eljutni magasra)

- A Pekár család címerének felirata

Bibliográfia

- Balázs G. et al. (szerk.): *Magyar nyelv*, Corvina Kiadó, Budapest, 2005. 233-268. o.
- Buzinkay G.: *Kis magyar sajtótörténet*, Haza és Haladás Alapítvány, Budapest, 1993. 75-98. o.
- Estók J.: *A boldog békeidők*, Magyar Könyvklub-Helikon Kiadó, Budapest, 1998. 36-102. o.
- Királyi Könyvek* (1901-1909), Király Személye Körüli Minisztérium, Budapest, 1909. 490-492. o.
- Kosáry D. – Németh G. B. et al. (szerk.): *A magyar sajtó története II./2. 1867-1892*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1985. A politikai sajtó története 251-385. o.
- Sőtér I. et al. (szerk.): *A magyar irodalom története VI. 1919-től napjainkig*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 276. o.
- Szinnyei J.: *Magyar írók élete és munkái X.*, Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, Budapest, 1905. 705-708. o.
- T. Boros L.: *Magyar politikai lexikon (1914-1929)*, Europai Irod. és Nyomdai Rt., Budapest, 1929. 325-327. o.
- Vidor Gy. et al. (szerk.): *Nemzetgyűlési almanach 1920-22*, Magyar Lap- és Könyvkiadó Részvénytársaság, Budapest, 1921. 105. o.

Felhasznált sajtóorgánumok

A Hét: 1892-93, 1896-97, 1901, 1903-04, 1906-07, 1910, 1912

A kert: 1904

A Kisfaludy-Társaság Évlapja: 1897, 1900-01, 1904

A Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének Értesítője: 1907

Akadémiai Értesítő: 1897-98, 1910-11

Alkotmány: 1898-99, 1901-05

Atheneum: 1897

Az Újság: 1904-05, 1910-14

Az Üstökös: 1897-98

Bereg: 1891-92, 1895, 1898, 1901

Bolond Istók: 1893, 1895, 1901

Borászati Lapok: 1904

Borsod: 1885

Borsszem Jankó: 1894, 1896-98

Bölcseleti Folyóirat: 1897

Brassói Lapok: 1904

Budapest: 1892, 1901, 1904-05

Budapesti Cím- és Lakjegyzék: 1894, 1898, 1903

Budapesti Hírlap: 1886, 1888, 1890-1914

Budapesti Közlöny: 1886, 1891-92

Budapesti Napló: 1896, 1898-1900, 1902-1904

Budapesti Szemle: 1891, 1894, 1897, 1901

Corvina: 1894-97, 1899, 1901-04, 1910

Czegléd: 1899

Egyenlőség: 1895, 1898

Egyetemes Filológiai Közlöny: 1886, 1891-92, 1894-97

Ellenzék: 1883, 1902

Építészeti Szemle: 1900

Erdélyi Lapok: 1910

Ethnographia: 1896

Félegyházi Hírlap: 1893

Figyelő: 1884-85

Földrajzi Közlemények: 1885

Fővárosi Lapok: 1882, 1890-99, 1901

Friss Újság: 1902, 1912, 1914

Független Magyarország: 1903-05

Határszéli Újság: 1909, 1913

Hazánk: 1884, 1898, 1900-1905

Herkules: 1887-93, 1903

Hód-Mező-Vásárhely: 1892-93

hódmezővásárhelyi Magyar Nemzetőr: 1885, 1904, 1906

Honi Ipar: 1909

Igazságügyi Közlöny: 1892-93

Jövendő: 1903-04

Kakas Márton: 1896-97, 1899

Kárpáti Lapok: 1898

Katolikus Szemle: 1901

Kecskemét: 1883, 1895, 1901

kecskeméti Friss Újság: 1901

Képes Folyóirat: 1901

Kincses Kalendárium: 1900

kolozsvári Ellenzék: 1890, 1906

kolozsvári Magyar Polgár: 1901

Kolozsvári Polgár: 1884

Közérdek: 1892-93, 1897

Magyar Alföld: 1912

Magyar Figyelő: 1913

Magyar Génius: 1894, 1897-1901, 1903

Magyar Ipar: 1899

Magyar Nemzet: 1899-1906

Magyar Nyelvőr: 1896-98

Magyar Polgár: 1900-04

Magyar Szalon: 1890, 1893, 1895-96, 1899

Magyar Szemle: 1892, 1895-96, 1898-1902

Magyar Újság: 1897-99

Magyarország Tiszti Cím- és Névtára: 1892-93, 1902, 1909

Magyarország: 1894, 1897-1911

Medgyesi Újság: 1911

miskolci Ellenzék: 1904

Miskolci Napló: 1904, 1909, 1914

Mohács és Vidéke: 1898, 1901

Mohács: 1901

MTA-tagajánlások: 1910

Műcsarnok: 1900-01

Nemere: 1884

Nemzet: 1886, 1888, 1890-95

Nemzeti Sport: 1905

Népszava: 1912

Néptanítók Lapja: 1913-14

Nyugat: 1910

Ország-Világ: 1893, 1897-99, 1901-02, 1904

Orvosi Hetilap: 1898

Pécsi Figyelő: 1893, 1897-98

Pécsi Közlöny: 1910

Pécsi Napló: 1893, 1895, 1898-1902, 1909, 1911-13

Pesti Hírlap: 1890-95, 1897-1906, 1908, 1910-14

Pesti Napló: 1884-85, 1887-88, 1890-1912, 1914

Pestmegyei Hírlap: 1893-94

Petőfi Társaság Közlönye: 1884-85

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap: 1898, 1911

Sárospataki Református Lapok: 1904

Somogyi Hírlap: 1905, 1908

Somogyvármegye: 1908, 1912

Sopron: 1901, 1903

Soproni Napló: 1912

Sport-Világ: 1894, 1895, 1897-98, 1903

Szabadság: 1897, 1900-01

Szeged és vidéke: 1903-04, 1908, 1912

Szegedi Híradó: 1893

Szegedi Napló: 1895

Székely Lapok: 1900, 1903, 1907

Székely Nemzet: 1891, 1893, 1894-95, 1902-04, 1906

Székelység: 1903

Székesfehérvár és Vidéke: 1893, 1905

Színházi Hét: 1911

Tolnai Világlapja: 1904

Turisták Lapja: 1889

Új Idők: 1895-98, 1900-04, 1907, 1912-13

Ungarische Revue: 1894

Uránia Tudományos Folyóirat: 1901-02

Ügyvédek Lapja: 1891

Vadász és Versenylap: 1888, 1891-93, 1895

Vásárhelyi Híradó: 1901

Vasárnapi Újság: 1883-85, 1891, 1893-96, 1898-1901, 1904-05, 1907

Világ: 1911-14

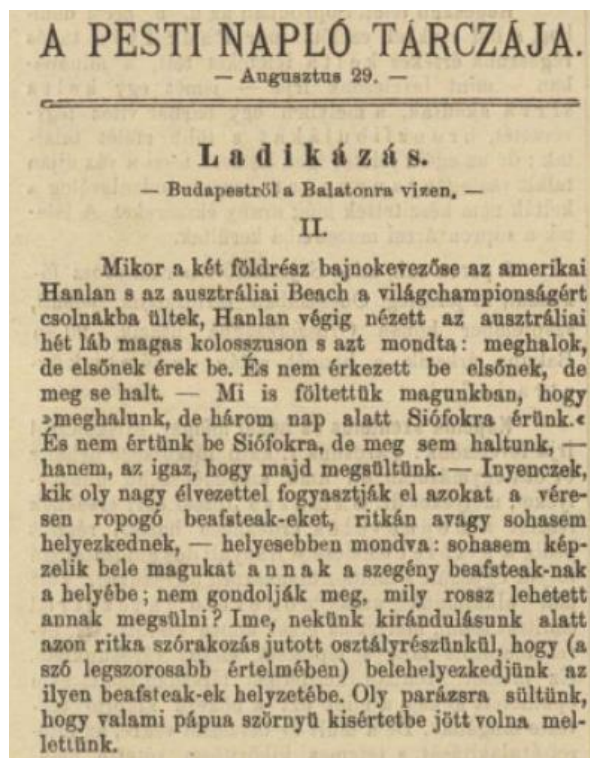
Zenelap: 1899

Zenevilág: 1901

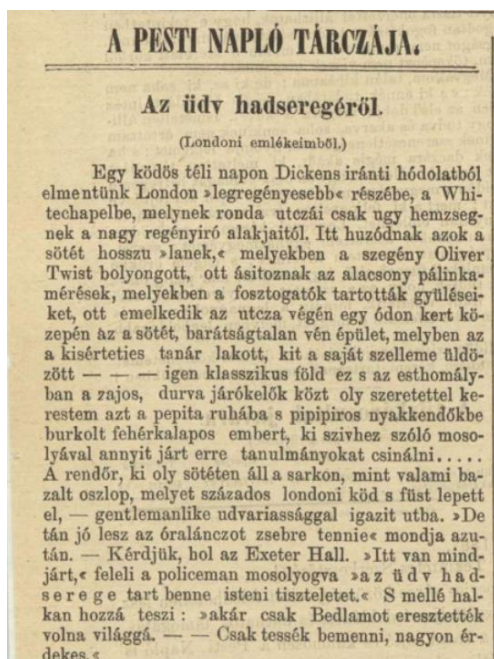
Képes melléklet



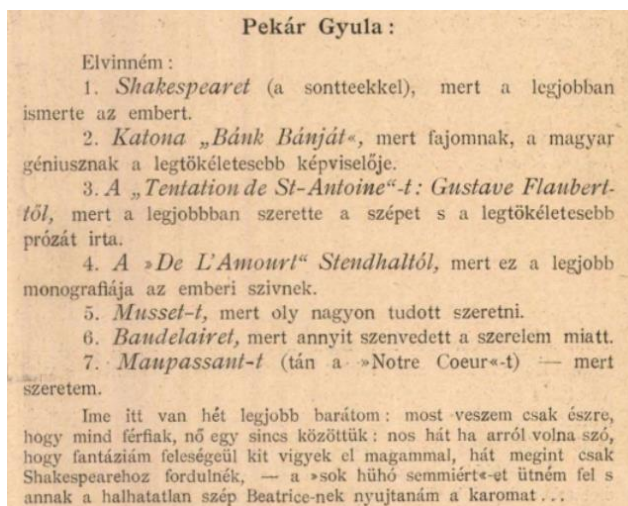
(A Pekár család címere 1899-ből, *Királyi Levelek*)



(Pekár Gyula egyik evezős élményének leírata az 1880-as évekből, *Pesti Napló*)



(Pekár Gyula londoni emlékei, *Pesti Napló* 1887)



(Pekár Gyula irodalmi kedvencei 1893-ból)



(Pekár Gyula evezősként, *Vasárnapi Újság* 1891)

Pekár Gyula az utolsó előtti novellista az almanachban. Az én barátom, a nagy Pekár, a kinél nagyobb mellbőségű, daliásabb író nem volt még soha. Olyan tökéletes szervezet mint ember, olyan nagy a tudása, mint doktornak, hogy igen sokan szeretnek kételkedni a

talentumában. Tessék elolvasni az almanachbeli *A gárdista-kapitány-t*. Erős, igazi tehetség ő, még forrong, stilusa most képződik, de már is élvezhető. A céljai nagyok, az eszközei kitűnőek — a jövőre határozottan kacérkodik vele.

(Pekár Gyula jellemrajza 1895-ből)

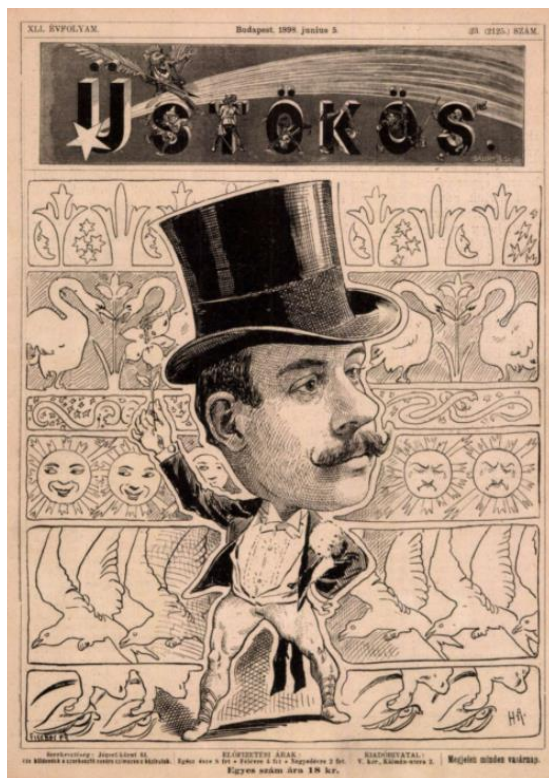
DÉLEN ÉS ÉJSZAKON. Irta PEKÁR GYULA.
KÉT KÖTET.
I. rész. *Spanyolország*. 35 szövegrajzzal. — II. rész. *Olaszország*. — *Az éjjeli nap országából*. 36 szövegrajzzal.
Pompás két diszkötésben. 42 képmelléklettel 10 frt, esinos borítékban fűzve 8 frt.

(Pekár Gyula: Délen és Éjszakon reklám, 1897)

az erő. Nos, Tormay Cécilenek van erős gondolata, van költői invenciója: örömmel üdvözlöm őt a magyar írók sorában.

Pekár Gyula.

(Pekár Gyula üdvözlőlevele Tormay Cécilenek, 1899)



(Pekár Gyula karikatúrája az *Ústökös* címlapján, 1898)



(Pekár Gyula önkarikatúrája a *Pesti Naplóban*, 1902)

* (A Gyula darabjai.) A Dodó főhadnagy premierjén a sok babérral együtt egy becsomagolt könyvet is nyújtottak föl Pekár Gyulának. Amikor a szerző fölbontotta a csomagot, albumot talált benne ezzel a fölirattal:

»Gyula fiamnak színművei:

1. A pesti fogoly — Vigjáték.
2. A tréfás úr — Eredeti színmű.
3. A tizenkétfejű sarkány — Eredeti színmű.
4. A szólogadatlan vadász — Eredeti színmű. 1875. március 25.
5. Dodó főhadnagy — Eredeti vigjáték. 1899. április 11.

Az első oldalon a következő sorok olvashatók:

Gyula fiamnak.

Aki legzsengőbb korodtól szeretettel lestem és ápoltam testi-lelki tehetségednek minden muló és maradandó nyilvánulását,

a te szerető atyád
Pekár Imre.

Az atyai gyöngédség megható példája ez a figyelem. Másrészt megtudja belőle a világ, hogy Pekár Gyula mily régen kezdte a drámairást.

(Pekár Imre levele, 1899)



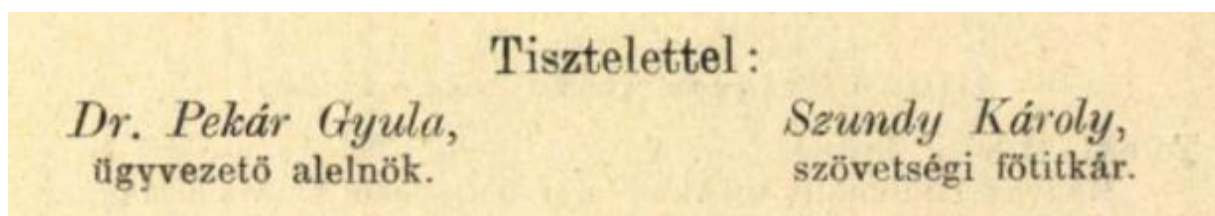
(Mikszáth Almanach, 1902)



(Új országgyűlési képviselők, *Új Idők* 1901)



(A Petőfi-Társaság tagjai 1902-ben)



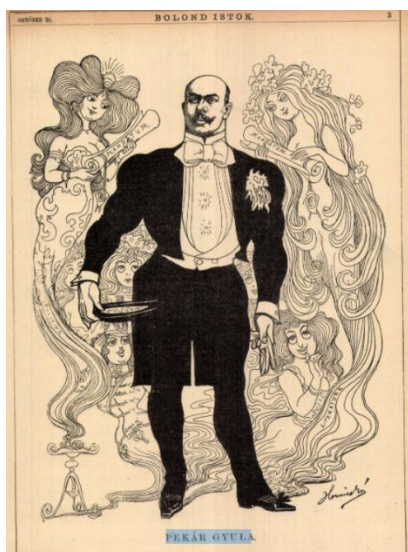
(Corvina, 1906)

Pekár Gyula könyveinek sajátos zamatot adott. A Pasztelleknek is megvan ez a zamatjuk. Új életre fakasztott régi tavasz illata, régi ősök hervadásának új melankoliája adja meg neki is a zamatot.
Gerő Ödön.

(Gerő Ödön a Pasztellekről, *Pesti Napló* 1902)

— Pekár Gyula kitüntetése. Rómából jelentik: Pekár Gyulát, a jeles író, az olasz király az olasz koronarend tisztjévé nevezte ki. — A „Pesti Napló“ olvasói kétségkívül örömmel fogadják hírét ennek a kitüntetésnek, mely a kiváló tárcairót külföldről érte, ahol irodalmi munkásságát éppen úgy méltányolják, mint idehaza.

(Pekár Gyula megkapta az olasz koronarend kitüntetését, *Pesti Napló* 1906)



(Pekár Gyula karikatúra, *Bolond Istók* 1901)

Pekár Gyula csak annyiban hasonlít Herczeg Ferenchez, hogy a politikába beletévedt ő is s a váltakozó szerencse úgy akarta, hogy most ő legyen képviselő, míg Herczeg kimaradt az utolsó választáson. Pekár Gyula nyolc nyelven beszél, képzettsége és gondolkodása egyaránt európai szabású. *Faust és Don Juan* című nagy filozófiai lélektanulmánya az elmúlt század legérdekesebb ilyenemű irodalmi kísérletei közé tartozik s a magyar irodalmat páratlanul álló specialitással gazdagította. Franciaországi tartózkodása alatt Pekár beleszeretett a rococoba, tehát abba a korszakba, amely a csevegést művészetté emelte. Ez a kedvtelése mindenképpen jobban jellemzi Pekár Gyula egyéniségét. Azóta egyik legszebb ambíciója lett, hogy a rococo szellemét, embeinek lebilincselő kedvességét a művelt magyar közönség köztudatába átültesse. Ezt a nehéz irodalmi munkát úgy végzi Pekár Gyula, hogy új szokat, új fordulatokat, új finomságokat terem a magyar stílusművészetnek. Bibliai nyelven tartott misztikus *legendái* nagy gyönyörűséget szereznek azoknak, akik az ilyen különleges irodalmi mesgyéken termő virágokat kedvelik. Novelláinak legnépszerűbb hőse *Dodó főhadnagy*, akinek daliás szeretetreméltósága az olvasók nagy sokaságát ludta meghódítani.

(*Hazánk* 1903)

A Nagy Özveg.
Írta: Pekár Gyula.
(Utánnomása tilos.)
Hej, de vigan voltunk azon a februári éjszakán! — a Bulliértől a Moulin-Rouge-ig egy bolond orgiában farsangoltuk át Párist. Hájnalban lehetett már, mikor a Montmartre „Fekete Macskája“, „Vörös Szamara“ és „Halál Kávéháza“ után végre az „Orgyilkosok koresmájában“ megpihentünk.

(Pekár Gyula Franciaországban mulatott, *Pesti Napló* 1907)

Pekár Gyula.
Az újabb írói nemzedék egyik legtehetségesebb tagja Ő, kit a szeptember 27-iki estélyi derek rendezőségének sikerült közreműködésre megnyerni. A székely társaság nemes küzdelmét méltányolva, hozza meg az áldozatot, hogy lejőjön e felolvasásával, mely egyik legszebb pontja lesz az estélynek, — teljessé tegye az erkölcsi sikert. Kivüle még több neves szereplője lesz az estélynek, kiknek megnyerésére most fáradoznak.

(*Székely Lapok* 1903)

— (A Petőfi-társaság alelnöksége.) *Pekár Gyula* a következő levelet intézte *Jókai Mór*hoz:
 Budapest, 1903. jan. 19. Mélyen tisztelt Bátyám! A Petőfi-Társaság f. é. január 6-án tartott nagygyűlésén Te abban a nagy megtiszteltetésben részesítettél, hogy engem kértél fel: lépjek boldogult barátunk Bartók Lajos örökébe és foglaljam el alattad a Petőfi-Társaság alelnöki székét. Azóta más alkalommal is kifejeztél ez óhajtságot, mert úgy vélted, mennél erősebben kell megválasztani mindazokat az eszméket, melyek a Petőfi-Társaság nemzeti hivatásához méltók s melyek kivételéről Bartók Lajossal annyiszor tanácskoztunk. Egy hírlapi közleményből most arról értesülök, hogy a társaság tagjainak egy része a szótan tárgya kérdésében velünk szemben más álláspontot foglal el. En tehát nem akorva azt, hogy Te az általam teremtetett társulattal bármilyen elvontatba kerülhes, arra kérék, ments fel a nekem szánt megüresülő és jelentős feladattól és ne vedd zokon, ha így körülmények közt nem fogadhatom el az alelnöki állásra való jelölést. Még egyszer szívom mélyből köszönetem belém helyezett bizalmadat, mely írói működésemnek eddig legszebb jutalma, — s ezzel maradok odaadó tisztelettel leglelkesebb híved: *Pekár Gyula*.

(Pekár Gyula levele Jókai Mórhoz, 1903)

— **Pekár Gyula Pécsen.** A szép száru és tekintélyes súlyu magyar írói gárdának kétségkívül Pekár Gyula az egyik legerősebb és legnevesebb tagja. A legnevesebb stílművész, akinek emellett minden írását rendes és lelkiismeretes tanulmány jellemzi. Novellái és regényei a legnépszerűbbek a magyar olvasóközönség előtt, különösen a hölgyvilágnál, amelynek Pekár a legkedvesebb írója. Valóságos irodalmi esemény számba megy tehát az, hogy Pekár e hó 21-én leutazik Pécsre és itt az Urániában felolvassa legújabb *Uránia* darabját, amelynek *A francia forradalom* a címe s Budapesten már megérte az 50 ik előadás jubileumát. Pekár Pécsre jötté elé máris nagy érdeklődéssel tekint a mi közönségünk s e napon bizonyára zajos ovációk színhelye lesz a Vigadó nagyterme. A díszelőadásra a kivételesen felemelt áru jegyeket Lechner Kornél könyvkereskedésében lehet előreváltani. Fentartott hely 2:40 K, I. hely 2 K, II. hely 1:60 K, III. hely 1 K.

(Pécsi Napló, 1909)

— (Házasság.) Rozsnyói *Pekár Gyula*, a kiváló író, a Kisfaludy- és a Petőfi-Társaság tagja, a ki számos munkája révén egyik kedveltje a magyar közönségnek, ma délelőtt tartotta esküvőjét Budapesten a Deák-téri ágostai evangélikus templomban özvegy álgysti *Tüköry Alajosné*, nemes *Falkenberg* Paulával.

(Budapesti Hírlap, 1906)

Az asszonyok körében Pekár Gyuláról beszélnek legtöbbször. A kitűnő író, aki egyszerűsmind atléta férfi és a legszebb magyar emberek egyike, pénteken Szegedre érkezik és fölolvassza a párisi asszonyról. Az Urániában arra az estére bizonyára sok lesz a szép asszony, ami nem is csuda: a mozgófényképek változó képeihez maga Pekár Gyula olvassa a magyarázatot.

(Szeged és Vidéke, 1908)

hanem olyan befektetés, amely hasznosan gyümölcsözik magunk és az emberi társadalom javára. Egyik fia, Pekár Gyula, akit írói érdemeiért, tudományos képzettségéért az akadémia tagságára méltatott, aki szépirodalmi műveivel oly sok nemes élvezetet szerez kiterjedt magyar olvasóközönségének, élő bizonyossága annak, hogy mire képes a tehetséggel párosult tudományos nevelés.

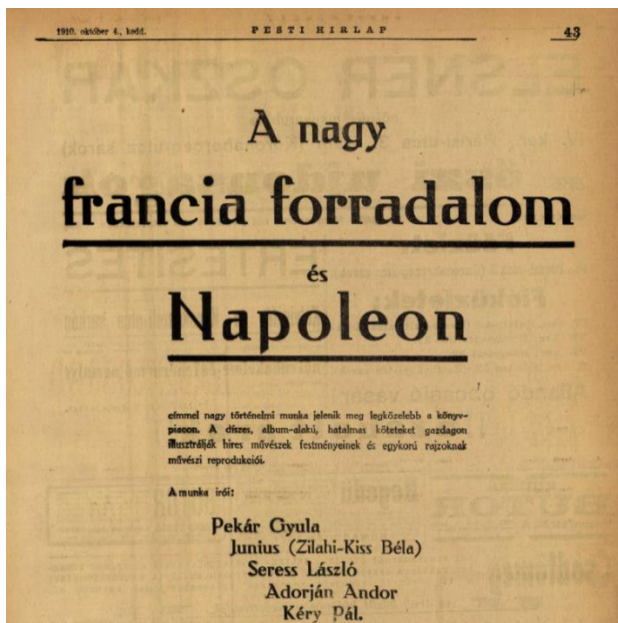
(Részlet Pekár Imre tehetséggondozó alapítványának leírásából, *Rozsnyói Evangélikus Főgimnázium Évkönyve* 1910)



(Pekár Gyula *A Hét* főcímlapján, 1910)



(*A Hét*, 1910)



(*Pesti Hírlap*, 1910)

A Kir. Magyar Tudományegyetemi és a Kir. József Műegyetemi polgárság márciusi ünnepélyének rendje:

Délután 10 órakor a Vigadóban:

1. **Hymnusz.** Éneklik az Egyetemi Énekarok, Hackl N. Lajos karigazgató vezetésével.
2. **Megnyitó beszéd.** Mondja: Tóth László, az Egyetemi Kör elnöke.
3. **Márciusi ének.** Írta: Markos Béla, szavalja: Paulay Erzs, a Nemzeti Színház tagja.
4. **Ünnepi beszéd.** Mondja: [Pekár Gyula](#), országgyűlési képviselő.
5. **Nemzeti dal.** Szavalja: Bakó László, a Nemzeti Színház tagja.
6. **Záróbeszéd.** Mondja: Óriás Nándor, a „Sorompó” társelnöke.
7. **Szózat.** Elmondja: Jászai Mari, a Nemzeti Színház örökös tagja.
8. **Szózat.** Énekli a közönség.

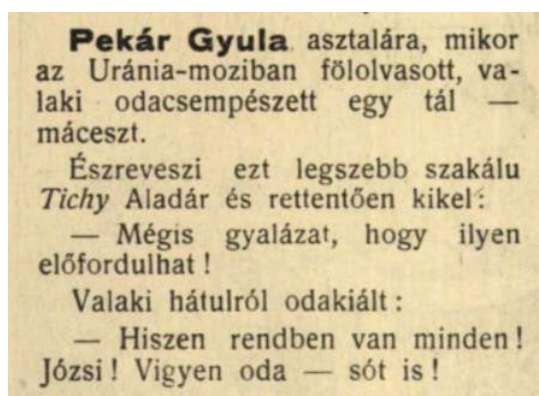
(Március 15, *Egyetemi Lapok* 1911)



(Az Újság, 1911)



(Tolnai Világlapja, 1911)



(Pekár Gyula egy antiszemita anekdota szenvedő alanya, 1912)

Kilenc óra tájt több ezer főből álló lelkes tüntető csapat érkezett a klub elé és *Tisza István* gróf miniszterelnököt éljenezte. A klub tagjai az erkélyről kendőlobogtatással üdvözölték a tüntető közönséget.

— Éljen a háború! Éljen *Tisza István* gróf! Halljuk a miniszterelnököt! Halljuk! Halljuk!

A képviselők erre kérelték a miniszterelnököt, hogy jöjjön az erkélyre és beszéljen a néphez, de a miniszterelnök erre nem volt hajlandó. Minthogy azonban a közönség mind türelmetlenebbül hallani kívánta, megkérte *Pekár Gyula* képviselőt, hogy ő szóljon a közönséghez.

Pekár Gyula erre kiment az erkélyre és egész sereg képviselőtől körülvéve, a következőket mondotta:

Tisztelt polgártársaim!

Köszönöm az irányunkban megnyilatkozó szeretetet. *Tisza István* gróf (Hosszas, lelkes éljenzés.) azt üzeni önöknek, hogy ne őt éljenezzék, hanem azokat a derék magyar katonákat, a kik önökért, értünk és a magyar hazáért a vérüket fogják ontani. (Zajos éljenzés.) Őket foglalják imáikba, hogy dicsőséget szerezzenek a magyar hazának és becsületet a régi magyar virtusnak. Egy szívvvel, egy lélekkel ezt kívánják és egy szóval, egy lélekkel kívánjuk, hogy éljen a király!

Viharos éljenzéssel felelt erre a közönség és percekig hallatszott:

— Éljen a haza! Éljen a király!

A közönség azután szétszórt és rövidesen a képviselők is eltávoztak a klubból.

(*Pekár Gyula* a Nemzeti Munkapárt nevében bejelenti a Magyar Királyság hadba lépését,
Budapesti Hírlap, 1914)